

Snímání rakouského orla
z jezdeckých kasáren
na Palackého třídě

„Jsme svobodní!“

radovali se v Pardubicích ze samostatného státu

Mimořádné výročí mimořádných událostí – sto let od založení Československé republiky stále rezonuje v současné společnosti. Jak se vyhlášení samostatného státu seběhlo v Pardubicích?

Cesta k ustanovení samostatného státu nebyla snadná a předcházela jí řada diplomatických jednání v průběhu první světové války, významně podpořená úspěchy našich legionářů. V památné pondělí 28. října 1918 zahájila v Ženevě delegace Národního výboru vedená Karlem Kramářem jednání o podobě budoucího státu a v Praze ráno téhož dne Antonín Švehla a František Soukup převzali jménem Národního výboru Obilní ústav. S převratem ten den nepočítali.

národních barev. Důstojníci odstranili si odznaky hodnosti na límci, a kteří tak neučinili, byly jim utrženy... Na Pernštýnském náměstí se srotil dav, k němuž promlouvali místní zastupitelé, včetně budoucího starosty Františka Váchy, doprovázeni sborovým zpěvem národních písní. V celém městě byly odstraněny symboly monarchie, ulicemi procházel průvod s hudbou, večer se konaly oslavné koncerty a městské divadlo uvedlo představení Smetanovy *Hubičky*.

Dopoledne se ale po Praze roznesla zpráva, že Rakousko-Uhersko akceptovalo podmínky amerického prezidenta Wilsona k jednání o míru, což si lidé vyložili jako kapitulaci monarchie, konec války a vznik republiky. Vzápětí začaly masové oslavy, které se lavinovitě rozšířily po celé zemi.

Pohřeb Rakousko-Uherska
V úterý 29. října 1918 ráno byly na Pernštýnském náměstí symbolicky spáleny školní obrazy císaře Františka Josefa I. a Karla I., ve tři hodiny odpoledne mládež, Sokolové a mladí důstojníci uspořádali satirický pohřeb Rakousko-Uherska. Za doprovodu kapely nesli rakev s bustou Františka Josefa I., překrytou černožlutým praporem, k Chrudimce a tu pak v místech dnešního Prokopova mostu po smutečních projevech a písni *Odpočinutí věčné* vhodili do vody. Oslavy nejrůznějšího druhu pokračovaly i následující měsíce a nadšení lidé doufali v lepší zítřek.

Telegram dorazil v poledne

Do Pardubic přišla radostná zpráva telegramem kolem poledne. Jak praví kronika: „*Po poledni nastal na ulicích neobyčejný ruch. Lidé na potkání oznamovali si radostnou zvěst: Jsme svobodni! Objímali se, přestaly rozdíly společenské, politické. Všude duch bratrství. Kdekdokdo oslavoval se stužkami*

Renáta Tetřevová

Pohřeb Rakousko-Uherska na bývalé
Královské třídě (dnes Tržní třída)

Autoři textů: Lenka Bálková, Matěj Bekera, Markéta Beňovská, Ivo Křen, Jana Malá, Kateřina Procházková Skúpová, Jan Tetřev, Renáta Tetřevová | Fotografie: Ivo Křen, Vladimír Lemberk, Eva Salavcová, Luděk Vojtěchovský, fotoarchiv VČM | Grafická úprava a sazba: Petr Scháněl | Vydává Východočeské muzeum v Pardubicích, Zámek 2, 530 02 Pardubice, IČO 14450542 | Vychází dvakrát ročně, vydáno 30. 11. 2018, MK ČR E 22709, náklad 1 000 kusů

prosinec 2018–květen 2019

Jan Frydrych spojuje Vášeň, čas a sklo

Empírové
nástěnné hodiny,
1800–1810

Noblesa starých hodin i kreativita moderního umění vyzařuje z nové výstavy na zámku.

Výstava v charismatickém prostředí gotického sálu a Arnoštova rondelu na pardubickém zámku by mohla mít i podtitul „setkání s krásou, elegantní noblesou a vzrušující imaginací“. Prolínají se v ní dva fenomény, hodiny a skleněné plastiky, které se pro jednoho člověka staly životní vášní a posedlostí.

„Jan Frydrych je světově oceňovaným sklářským výtvarníkem. Pracuje virtuózním způsobem s nejobtížněji zpracovatelným sklářským materiálem, s optickým sklem. Vyučil se brusičem a tuto techniku opracování skla vyučoval u nás i v zahraničí,“ nešetří chválou kurátor výstavy Ivo Křen. Jan Frydrych získal skvělé renomé spoluprací s předními českými sklářskými umělci, například při realizaci skleněných plastik a rozměrných

objektů Václava Ciglera. Postupně se sám etabloval jako výrazný autor. Svě plastiky představil na desítkách výstav po celém světě a je zastoupen v předních sklářských sbírkách.

Tajemná nádhera

Jeho díla jsou mistrovskými ukázkami využití optických efektů skloviny. Pro diváky poskytují příležitost užívat si proměnnou hru lomů a odrazů, iluzi imaginativních prostorů uzavřených v plastikách. Ukázky jeho uměleckého skla na pardubickém zámku jsou jako fascinující krystaly, ožívající světlem do tajemné nádhery.

Sběratel i konstruktér hodin

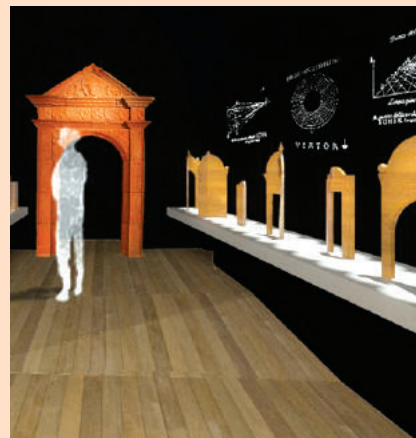
Neoddělitelnou součástí Frydrychova života je však také desítky let rozvíjená sběratelská činnost v oblasti historických hodin.

Pokračování na straně 3

Zámek se představí jako pernštejnská rezidence

Východočeské muzeum v Pardubicích a Zámek Pardubice čekají velké změny. Od počátku roku 2019 se na zámku usadí stavební inženýři a dělníci. Kvůli rozsáhlé rekonstrukci v paláci i hospodářských budovách, dostavbě výstavních sálů na místě někdejších zámeckých sýpek a budování nových expozic tu zůstanou přibližně dva roky.

Pokračování na straně 2

Zámek se představí jako pernštejnská rezidence

(pokračování ze strany 1)

„Postupně vznikne na zámku nový prohlídkový okruh, který povede sály a místnostmi v současné době využívanými pro stálé expozice, výstavy, depozitáře nebo dílny Východočeského muzea,“ prozradil ředitel Východočeského muzea v Pardubicích Tomáš Libánek.

Výstavní sály i ateliery pro programy

Expozice nazvaná Pernštejnská rezidence – nejstarší renesance v Čechách propojuje Velký gotický sál s rytířskými sály i přechodem na valy, součástí bude i pernštejnská zbrojnice v prostorách současné truhlářské dílny. Rekonstrukce se dočká také přednáškový sál. Pro doprovodné programy vznikne samostatný atelier.

„Projekt odlehčí společenskému provozu v rytířských sálech tím, že společenské dění přesouvá do třetího

Prosklená podlaha ve Velkém gotickém sále zobrazí pernštejnské dominium, skleněné stély jednotlivá sídla.

nadzemního podlaží a přilehlých prostor, tedy dosavadní expozice skla. Ta získá zázemí ve stejném patře,“ řekl 1. náměstek hejtmana Pardubického kraje Roman Línek. Rytířské sály se totiž v posledních letech staly hlavními společenskými prostory zámku, což nesvědčilo ojedinělým nástěnným malbám

z 16. století. „Je to nejrozsáhlejší soubor raně renesančních figurálních maleb na sever od Alp, ve střední Evropě nic podobného nenajdete,“ vysvětlil Tomáš Libánek.

Šetrně k památce

V rámci stavebních prací čeká vybrané prostory zámeckého paláce úprava

povrchů podlah nebo jejich výměna, zapravení poškozených částí omítek a repase kamenických prvků. Obnoveny budou pátevní rozvody silnoproudé i slaboproudé elektrotechniky či zabezpečovací systémy.

Muzeum připravilo prohlídky i v době rekonstrukce

Ani v době stavebních prací v rámci evropského projektu na zámku nepřijdou návštěvníci o oblíbené prohlídky. I když rytířské sály nebudou po dobu rekonstrukce přístupné, nabízí Východočeské muzeum prohlídky krytu civilní obrany, zámeckého areálu, historického jádra města nebo procházku okolo staveb moderní architektury v Pardubicích. Novinkou budou od jara 2019 prohlídky pro děti, které budou věnované poznání historického centra Pardubic a jeho legend a také utajované stavbě krytu civilní obrany.

Kryt civilní obrany

Za přísného utajení byl postaven ve valu Zámku Pardubice v roce 1953 kryt civilní obrany. Jeho prohlídka zavede návštěvníky do místa, odkud měly být řízeny záchranné práce v případě útoku nepřítele, zasažení města radioaktivním spadem, případně i během živelních katastrof. Délka prohlídky: 50 minut

Od hradu k zámku: proměny pernštejnské rezidence

Venkovní prohlídka zámeckého areálu se zaměřuje na architektonickou proměnu hlavní rezidence Pernštejnů z gotického vodního hradu na renesanční zámek. Délka prohlídky: 40 minut

Po stopách Pernštejnů v Pardubicích

Procházka po starém městě představí historicky i umělecky nejceněnější pardubické stavby spjaté s obdobím pozdní gotiky, renesance a baroka, především ale ty, které byly postaveny za pouhých 69 let, kdy Pardubice vlastnil Vilém z Pernštejna a jeho synové Vojtěch a Jan. Délka prohlídky: 60 minut

Moderní architektura v Pardubicích v první polovině 20. století

Prohlídka návštěvníky zavede k zajímavým budovám z meziválečného období od věhlasných architektů, jako byli Josef Gočár, Antonín Balšánek či Ladislav Machoň, i stavbám od méně známých tvůrců, mezi něž patřil Oldřich Liska a Jaroslav Kohoutek. Délka prohlídky: 90 minut

Na prohlídky je nutné si rezervovat místo na e-mailu bekera@vcm.cz nebo na tel.: 607 034 110

Empírové figurální hodiny,
1800–1810

(pokračování ze strany 1)

Sbírá je od roku 1968 a sám je jako zkušený hodinář opravuje a restauruje. Jeho sbírka se postupně rozrostla na více než 450 exponátů z období od 17. až do 20. století. „Kolekce Jana Frydrycha obsahuje řadu opravdových skvostů, které jsou sběratelskými lahůdkami,“ upozorňuje Ivo Křen.

Na současné výstavě je možné obdivovat výběr z nich – na 50 nádherných, plně funkčních stolních i nástěnných hodin

z 2. poloviny 18. až konce 19. století. „S těmito historickými exponáty jako by znovu oživila atmosféra salónů minulých staletí, kde byly právě hodiny jedním z nejexkluzivnějších doplňků,“ dodává Křen. Výstava ve Východočeském muzeu je tak místem, kde se setkává cit pro krásu uměleckého řemesla minulosti se zcela současným světem tvůrčí fantazie moderního umění.

Půlkoule se dvěmi, 2018

Přednášky o architektonické moderně pokračují

Štít jednoho z nouzových obytných domů města Pardubice na Čechově nábřeží čp. 527, realizace 1922–1923, architekt Oldřich Liska

Dubnové středy roku 2019 věnuje muzeum regionální moderní architektuře. Cílem pozornosti bude opět avantgarda první poloviny 20. století, tentokrát však s větším důrazem na celostátní a regionální souvislosti. „Pardubice zůstanou ústředním tématem přednášek. Více však návštěvníky seznámíme s proměnami a kulturními vlivy na architekturu v celostátním měřítku,“ uvádí historik a vedoucí oddělení služeb Východočeského muzea v Pardubicích Matěj Bekera.

Pardubickou tvorbu architekta Jindřicha Freiwalda s důrazem na dekorativní fasády obytných domů na náměstí Československých legií představí kunsthistorik Ladislav Zikmund-Lender. Ten zároveň zakončí cyklus příspěvkem o poválečné tvorbě Ladislava Machoně

a jeho úloze při zakládání pardubického Stavoprojektu. Přednáška Matěje Bekery se zaměří na východočeské projevy specificky českého architektonického stylu – kubismu. Stavby v tomto slohu navrhovali místní projektanti i celostátně známí architekti v Pardubicích i nedalekém Hradci Králové.

Ikonická výstava tělovýchovy
Praktické příklady a teoretická východiska meziválečné avantgardy ve svých příspěvcích uvede historik Jakub Potůček. „Postihne otázky týkající se anatomie funkcionalismu či stavebních prvků na příkladech pardubické celostátní výstavy tělovýchovy a sportu z roku 1931 nebo choceňských realizací architekta Čeřka Mužíka,“ dodává Matěj Bekera.

Akvamanila: restaurování dokončeno

Jedna z perel archeologické sbírky Východočeského muzea v Pardubicích má za sebou rozsáhlé, náročné i dobrodružné restaurování. Akvamanila z Rokytna, jak se středověké nádobě na obřadní umývání rukou říká, je připravena na vystavení.

Celý soubor akvamanily, kadidelnice a schrány před restaurováním

Naposledy se na veřejnosti ukázala před pěti lety, teď se chystá do Hradce Králové na prestižní výstavu gotického a raně renesančního umění ve východních Čechách.

Pod rukama pardubických konzervátorů jako by se zastavil čas. Nádoba v podobě lvíčka se zdviženou hlavou je před cestou ve skvělé kondici, přičemž se podařilo zachovat i původní ušlechtilou patinu. Práce konzervátorů bere dech o to více, že bronzový artefakt s propracovanou reliéfní hřívou na hrudníku byl v dílnách ještě před několika měsíci rozložen na původní zlomky. „Rozložili jsme ji na části, z nichž ji dávali dohromady naši předchůdci v muzeu v padesátých letech minulého století. Rozhodli jsme se odstranit všechny doplňky, lepidla, nečistoty, které na nádobě z původního zpracování zůstaly,“ vysvětluje

vedoucí konzervátorského pracoviště Východočeského muzea v Pardubicích Jana Malá.

Současné trendy v restaurování totiž upřednostňují šetrnější cesty k ošetření sbírkových předmětů.

„Upřednostňujeme čištění mechanickou cestou, protože nám to umožňuje odstraňovat nečistoty lokálně, bez nežádoucích zbytků čistících prostředků. Jen tak je možné zachovat patinu, která vznikla přirozenou atmosférickou korozí nebo záměrně při práci řemeslníka. V tomto případě jsme použili jeden z nejšetrnějších nástrojů, ultrazvukový skalpel,“ popisuje postup restaurování konzervátorka Eva Salavcová.

Lvíček byl bez nohy

Po očištění konzervátoři fragmenty opět slepili roztokem

Paraloidu B 48 N a acetonu. Ze speciálního lehčeného epoxidového dvousložkového tmelu Free from air domodelovali chybějící zadní nohu.

„Barevně jsme ji sjednotili s celým trupem. Zvláště namáhané spoje jsme při slepování skeletovali uvnitř nádoby pomocí jemné skelné tkaniny. Povrch nádoby byl konsolidován nízkopropcentním roztokem Paraloidu B 48 a acetonu,“ doplňuje kolegyně Jana Malá.

Bez vyšetření to nejde

Restaurování předcházelo mnoho analýz. A tak se středověká nádoba, mimo běžných průzkumů v muzejních dílnách, dostala jako poslední páteční pacient i na radiologické oddělení pardubické nemocnice. Za odborného dohledu primáře Leoše Ungermanna byla nasnímana výpočetní tomografií (CT).

„Odhallili jsme tak rozsah poškození materiálu včetně těch nejmenších trhlin. Zároveň jsme mohli analyzovat, jako jsou místa s otisky spojů formy, stopy po vtokových a odvzdušňovacích kanálech při lití nebo charakteristické otisky po úderech pracovních nástrojů při tepání,“ vzpomíná na spolupráci s nemocnicí Jana Malá.

Akvamanila, která byla podle poznatků z vyšetření odlita do vícedílné formy, pak absolvovala prvkovou analýzu materiálu v režii týmu odborníků pod vedením Šárky Msallamové z Vysoké školy chemicko-technologické v Praze. Nádoba patří do souboru bronzových artefaktů z Rokytna, o kterých jsme psali v muzejním zpravodaji v roce 2017. Kadidelnice a schrána na hostie, které jedinečnou kolekci doplňují, už mají restaurování za sebou.

Akvamanila po odstranění doplňků

Detail před očištěním

Detail po očištění

S výrobou hraček si dokázali vyhrát

Obliba pokojíčků a domečků pro panenky má u nás kořeny v 19. století, kdy se do Čech dostávaly inspirace ze zahraničí, především z Británie, kde lze tuto tradici sledovat již od 17. století. V lidovém prostředí, včetně chudších městských vrstev, však hračky pro děti vyráběli především rodiče a jiní blízcí.

Východočeské muzeum v nedávné době získalo do své sbírky zajímavé hračky, které jsou výsledkem lidové tvořivosti a invence jejich výrobců. Jednu z nich představuje domeček pro panenky od paní Kozákové, který dárkyně vlastnoručně s pomocí dalších členů rodiny vyrobila pro svou dceru Zdeničku na konci 70. let 20. století. Domeček má dřevěnou základnu a je rozdělen do několika místností, které jsou plně vybavené. Domek je navíc možné osvětlit žárovkami. Veškeré interiéry i exteriéry jsou propracovány s obrovskou pečlivostí do nejmenších detailů.

Karel Weinhonig (*1930) z Pardubic se zase rozhodl vyrobit pro své dcery pokojíček pro panenky z kovu. Sám byl vyučeným strojním zámečnickem a svářečem, pracoval v pardubické Tesle. Kovový nábytek do pokojíčku, který jsme do sbírky hraček získali od jeho dcery, v podstatě odráží dobové trendy v nábytkářském designu a bydlení obecně.

Lidová výroba v dobách nedostatku

Po druhé světové válce se s rozmachem nových materiálů výroba hraček sice postupně zlevňovala a stávala se více průmyslovou, avšak ani v poválečných desetiletích se nepodařilo trh s hračkami zcela nasýtít. Nadále se objevovaly podomácku vyráběné hračky, včetně pokojíčků a domečků pro panenky, které byly poměrně řídké k dostání v běžné obchodní síti až do revoluce v roce 1989.

Zmíněné hračky jsou nejen cenným dokladem provázanosti s reálnými dobovými módními tendencemi, ale také dokladem lidové tvořivosti v dobách, kdy nebylo běžné vybírat v obchodech ze stovek a tisíců nejrůznějších produktů.

Markéta Beňovská

Kovový nábytek pro panenky Karla Weinhoniga

Značení výrobce na hlavni.

Stlačený oxid uhličitý je ve válcovité nádrži pod hlavni.

Giffard – bublina, která splaskla

Na podzim roku 2018 se Východočeskému muzeu v Pardubicích podařilo získat unikátní přírůstek v podobě francouzské plynovky Giffard.

Konstruktér Paul Giffard (1837–1897) byl člověk velice zajímavý. Pocházel z rodiny, která s oblibou pracovala s plyny. Jeho starší bratr Henri sestrojil říditelnou vzducholod', s níž 21. prosince 1852 podnikl první řízený let na světě. Snad proto i Paul Giffard používal na svých zbraních jako logo balon. Ostatně na začátku své kariéry se starším bratrem na stavbě létajících „udělátek“ čile spolupracoval.

Zatímco starší bratr létal, Paul Giffard se začal věnovat stlačování plynů a jejich praktickému využití. Během svého života údajně získal na 200 patentů. Jeden z jeho

vynálezů byla například potrubní pošta, kterou zlikvidovala až elektronická komunikace, a další posloužily ke stavbě chladírenských lodí.

Již od 50. let 19. století Paul konstruoval zbraně na stlačený vzduch. Jenomže to je plyn, jehož stlačování je velmi obtížné a v jeho době mělo své hranice. Přesto se prodávalo několik Giffardových zajímavých konstrukcí větrovek. V 80. letech 19. století ovšem Giffard přešel k práci s jiným plynem. Oxid uhličitý se nechal mnohem lépe stlačovat a zkapalňovat než vzduch a Giffardovy zbraně, které k vypuzení

střely z hlavně používaly stlačený oxid uhličitý, měly úspěch.

Revoluce na bojišti?

Když přišly na trh, předpokládalo se, že nahradí vojenské palné zbraně, jejichž střely poháněl střelný prach. Tiskem proběhla řada článků o tom, jak se změní válčení... a pak bublina splaskla, protože energie střel z plynovek se nikdy nevyrovnala střelám z klasických palných zbraní.

Úspěch v civilu

Giffardovy plynovky se nicméně uplatnily v civilním sektoru. Vyráběla je od roku

Co barví podzim?

Nad krásou podzimní krajiny se doslova až tají dech. Rozjasněné pestrobarevné koruny stromů jsou potěchou pro oko i duši. Obzvláště slunečné dny lákají k procházkám ve spadaném listí.

Opadavé rostliny se zbavují listů především proto, aby zabránily ztrátám vody. Plocha listů na stromě je obrovská, strom s průměrem koruny 5 metrů ztratí skrz průduchy denně až 60 litrů vody. Stálezelené rostliny, jako jsou jehličnany, mají listy (jehlice) s pevnou pokožkou, často ještě s voskovou

vrstvičkou zabraňující nadměrnému odparu. Ovšem i mezi jehličnatými stromy se objevují druhy, které každým rokem opadají, jako modřín a metasekvoje.

V listech se nachází mnoho důležitých látek – cukry, bílkoviny a minerální látky, které by

Při nabíjení střelec otočil klikkou na pravé straně směrem nahoru a otvorem shora vložil střelu. Bicí mechanismus se napnul natažením kohoutu, který se nachází v pravé části snímku.

1889 firma Manufacture Francaise d'Armes et Cycles ze St. Etienne a do roku 1914, kdy produkce skončila, bylo vyrobeno nejméně 50 tisíc kusů pušek i pistolí tohoto systému. Jejich většímu rozšíření bránila vysoká pořizovací cena. Kolem roku 1900 stála puška systému Giffard 100 franků, což byla hodnota slušné dvojhlavňové brokovnice. A pak tu byly provozní náklady. Plynovka potřebovala zařízení k plnění tlakových nádrží oxidem uhličitým a zadarmo nebylo ani střelivo.

Zbraň, která se dostala do sbírky Východočeského muzea, není v bezvadném stavu,

v nejbližší době ji čeká návštěva konzervátorských dílen. Přesto je velmi zajímavá a sbírkový fond určitě obohatí.

Jan Tetřev

Své logo nechal Paul Giffard umístit na botce.

byly po opadu listů ztraceny. Proto je alespoň část těchto látek odvedena z listů do větví, kmene a kořenů, kde jsou po dobu zimního klidu uloženy. V jarním období jsou tyto zásoby opětovně využity ke tvorbě nových listů a květů. Když poměr denního světla, tmy a chladu dosáhne určitého bodu, vytvoří se přehrádka zvláštních korkových buněk v místech, kde je řapík listu připojen k větvi. Poté začne klesat produkce rostlinného růstového hormonu auxinu, což je povel k oddělení vrstev buněk

a k opadu listu. Mezi prvními stromy, u kterých se na podzim obarvují listy, patří břízy a jasany. Rychlost a doba zbarvování listů přitom záleží na několika faktorech. Vedle zkracující se délky dne je to hlavně teplota. Pro optimální vývoj zbarvení je vhodné počasí bez nočních mrazíků a přes den s relativně bohatým slunečním svitem. Mráz totiž naruší produkci barviv s červenými odstíny, a nastupují karotenoidní barviva se svým žlutým až oranžovým odstínem.

A jaká jsou v listech obsažena barviva? Zelené zbarvení listů je způsobeno chlorofylem. Ten v době vegetace zachycuje sluneční energii a díky fotosyntéze vytváří látky důležité pro stavbu rostliny. Když chlorofyl mizí, listy se zbarvují podle doplňkových barviv, které v listech zůstávají. Tyto barevné pigmenty působí jako ochrana před slunečním UV zářením a chrání před vznikem volných radikálů v listech. V červených listech se vytvářejí antokyany. Žlutá, jantarová či oranžová barviva se nazývají

karotenoidy. Ta jsou proti rozkladu podstatně odolnější. Listy některých stromů, třeba dubů nebo buků, se zbarvují do hněda. Hromadí se v nich totiž hnědé látky nazývané melaniny.

Každý strom má jednotlivých barviv rozdílná množství, výsledné zbarvení je tedy výsledkem jakéhosi smíchání obsažených barev. Podle přírodních podmínek se tak můžeme každý rok kochat poněkud jiným podzimem.

Lenka Bálková